

Доклад с препоръки за политиките: Изграждане на устойчив сектор на социалните предприятия

Септември 2023

Партньори

Bulgarian-Romanian Chamber of Commerce and Industry Association (BRCCI),
Bulgaria

Centre for Advancement of Research and Development in Educational
Technology Ltd (CARDET), Cyprus

Future in Perspective Limited (FiP), Ireland

Kentro Merimnas Oikogeneias kai Paidiou (KMOP), Greece

Sweden Emilia Romagna Network (SERN), Italy

Innovade Li Ltd (Innovade), Cyprus

Mindshift Talent Advisory Ida (Mindshift), Portugal

Редактор

Stavros Delavinias, KMOP

Автори

Desislava Pencheva, BRCCI

CARDET

FiP

Stavros Delavinias, KMOP

SERN

Innovade

Mindshift

Съдържание

Въведение	1
<i>Проект EMPOWER.....</i>	<i>1</i>
Методология	2
Добри практики	4
Фактори за успех и предизвикателства	15
<i>Фактори за успех.....</i>	<i>15</i>
<i>Предизвикателства</i>	<i>20</i>
Препоръки към практиците	29
Препоръки за политиците	38
Заклучение.....	47
Референции	49

Въведение

През последните години появата на социалните предприятия допринесе за преминаване към по-приобщаващи и устойчиви икономики. Тези иновативни начинания се стремят да се справят с належащите социални и екологични предизвикателства, като същевременно генерират осезаема икономическа стойност. Тъй като съвременните обществени проблеми стават все по-сложни и възникват нови предизвикателства, ролята на социалните предприятия става все по-важна за постигането на значима и трайна промяна.

Page | 1

Този доклад за препоръки по политиките се основава на реални прозрения от света на социалните предприятия, като има за цел да помогне на младите предприемачи и отделните граждани да изследват предизвикателствата и да обмислят иновативни решения. Също така той формулира препоръки както към практиците, така и към политиците, чрез които се надяваме да се насърчи развитието на социалния сектор. Тези препоръки се състоят от поредица от действия, базирани на опита и уроците, научени през целия жизнен цикъл на проекта EMPOWER. Освен това документът включва най-добрите практики на социалните предприятия като добри примери, които амбициозните млади социални предприемачи биха могли да намерят за вдъхновяващи.

Проект EMPOWER

EMPOWER е европейски проект, финансиран по програма Еразъм +, който има за цел:

- насърчаване на устойчивостта и развитието на нови и съществуващи социални предприятия и
- подкрепа на млади предприемачи чрез разработване на нови партньорства за обучение между света на бизнеса и работата с младежите.

Целите му са следните:

- Да се изгради капацитетът на младежките работници чрез персонализиран пакет за обучение.
- Да бъдат подкрепени собствениците на социални предприятия, собствениците на МСП и младите предприемачи чрез специално създадени учебни материали.

- Да се подобрят компетенциите за дигитално предприемачество на младите предприемачи и младите хора.
- Да се развие широк набор от знания, умения, нагласи, съобразени с нуждите на младите хора и младите предприемачи.
- Да се засили взаимодействието и взаимното допълване между ключовите заинтересовани страни и пазара на труда.

Проектът EMPOWER се изпълнява в 6 европейски държави от 7 партньорски организации. Страните, партниращи по проекта, са България, Кипър, Гърция, Ирландия, Италия и Португалия.

Методология

Разработването на настоящия документ се основава на фокус групи и индивидуални интервюта в 6-те страни партньори. Фокус групите и интервютата бяха проведени между март 2023 г. и юли 2023 г. в онлайн форма и присъствен формат. Общо 7 фокус групи и 2 интервюта се проведоха на съответните езици в 6 партньорски държави, докато общият брой на участниците в изследването достигна 52. Таблица 1 илюстрира участието по държави в цифри, докато таблица 2 включва въпросите, на които участниците трябваше да отговорят. Профилът на участниците включва ключови заинтересовани страни в сектора на социалното предприемачество като практики, експерти в областта и представители на институционални органи в социалната икономика. Методите за достигане до участниците в етапа на проучването включват лични имейли, онлайн отворени покани и сътрудничество с местни заинтересовани страни. Като ограничение в това изследване може да се отчете малкият брой участници във всяка страна партньор поотделно. Следователно препоръките в този политически документ се основават на изследване с малка като размер извадка, което може да не отразява всички мнения в сектора на социалните предприятия във всяка държава партньор.

Таблица 1. Фаза на проучване в цифри

Държава	Брой фокус групи	Формат	Брой участници	
			Фокус групи	Индивидуални интервюта

Bulgaria	2	Лице в лице Онлайн	11	0
Кипър	1	Онлайн	10	0
Гърция	1	Онлайн	5	1
Ирландия	1	Онлайн	11	0
Италия	1	Онлайн	5	1
Португалия	1	Лице в лице	8	0
			50	2
Общо	7		52	

Таблица 2. Въпроси за фокус групите

1	От какво се нуждае едно социално предприятие, за да е успешно?
2	Можете ли да дадете пример за успешно социално предприятие във Вашата държава? Защо избрахте точно това социално предприятие?
3	Кои са основните предизвикателства пред социалните предприятия във Вашата страна?
4	Как може да бъдат преодоляни тези предизвикателства?
5	Какво могат да направят практиците за подобряване състоянието на сектора на социалните предприятия във Вашата страна?
6	Какво могат да направят политиците за подобряване състоянието на сектора на социалните предприятия във Вашата страна?

Добри практики

Име	Фондация Ботаника Лайф
Държава	България
Година на стартиране на дейността	2015
Действаща	Да
Описание	<p>Фондация Ботаника Лайф е неправителствена организация в обществена полза, която подкрепя предприемачеството, креативността и иновациите сред младите хора. Фондацията осъществява дейности в областта на екологията, селското стопанство, градинарството и пермакултурата. Концепцията за социално предприятие на Фондация Ботаника Лайф включва реализиране на стопанска дейност чрез къща за гости Ботаника, предлагане на тематични курсове за възрастни и реализация на земеделска продукция. Със средствата от тези дейности фондацията подкрепя млади хора на възраст 18-29 години за тяхното развитие в областта на устойчивото земеделие. До момента социалното предприятие е осигурило почасова заетост на младежи със специални образователни потребности, както и участие на временно безработни и неучащи младежи в онлайн курсовете на фондацията.</p>
Уебсайт	https://botanicalife.wixsite.com/botanica-eng

Име	Мрежа Хлебни къщи
Държава	България
Година на стартиране на дейността	2009
Действаща	Да
Описание	<p>Мрежата Хлебни къщи стартира като част от глобалната мрежа на Международния съвет за културни центрове (I3C). Първата Хлебна къща се ражда като иновативен обществен културен център в град Габрово и прераства в иновативно социално предприятие, обединяващо пространството на читалищен културен център и обществена пекарна, където хората се занимават с изкуство, докато хлябът се пече в традиционната пещ. Повече от 20 български града и повече от 15 държави на 5 континента са вдъхновени от модела и в момента развиват местни инициативи като част от мрежата на Хлебните къщи. Хлебната къща на I3C в Габрово насърчава местното биоразнообразие, биоземеделие и екологичен начин на живот. Визията за създаването на Хлебната къща е да се засадят семена по целия свят за създаването на обществени културни центрове, за да се разбере потенциалът (и вкусът) на смесването на изкуство с храна като един от най-ефективните начини за обединяване на общностите и за подхождане по холистичен начин към въпроса за устойчивото развитие на общността. Мрежата обучава хора от България и цял свят чрез платформата „Хлебна терапия“ да прилагат модела на смесени платени и безплатни услуги в своите страни като социален франчайз модел. В програмите участват хора с увреждания, бежанци, малцинства, жертви на насилие.</p>
Уебсайт	www.breadhousesnetwork.org www.breadtherapy.net

Име	Agia Skepi
Държава	Кипър
Година на стартиране на дейността	1999
Действаща	Да
Описание	<p>Agia Skepi е пример за успешно социално предприятие в Кипър, което е много подходящо в този контекст.</p> <p>Agia Skepi, което означава „Свят подслон“, работи като терапевтична общност, която помага на хора, страдащи от наркотична зависимост и свързаните с нея разстройства. Осигурява резидентна грижа и терапия за хора, страдащи от злоупотреба с вещества, с основна цел да ги рехабилитира и реинтегрира в обществото.</p> <p>Ето някои причини, поради които Agia Skepi се откроява като успешно социално предприятие:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Целта на Agia Skepi е ясно дефинирана и фокусирана върху значим социален проблем – наркоманията. Те имат за цел да оказат подкрепа на засегнатите за преодоляването на тяхната зависимост и реинтегрирането им в обществото - кауза, която носи значителна социална стойност. ➤ Agia Skepi се ангажира с по-широката общност като провежда кампании за повишаване на осведомеността относно пристрастяването към наркотици и неговите социални последици. Това не само засилва тяхното въздействие, но и насърчава благоприятна среда за рехабилитация на обитателите на общността. <p>Въпреки че Agia Skepi се финансира до голяма степен от дарения и правителствена подкрепа, организацията управлява няколко бизнеса - пекарна и автомивка, където обитателите работят и това е част от тяхната терапия и процес на реинтеграция. По този начин се</p>

	<p>осигурява устойчив източник на доходи и практическо професионално обучение за тези хора.</p> <p>По същество Agia Skepi въплъщава ключовите характеристики на успешно социално предприятие. Има ясна социална мисия, устойчив бизнес модел, силна ангажираност на общността, ефективно предоставяне на услуги и забележителен опит в социалното въздействие.</p>
Уебсайт	https://www.agiaskepi.org/

Име	dot2dot
Държава	Гърция
Година на стартиране на дейността	2013
Действаща	Да
Описание	<p>Dot2dot е социално кооперативно предприятие, което е създадено през 2013 г. и е активно в областта на културата, експерименталния туризъм, научните изследвания и образованието.</p> <p>Техните инициативи включват създаване и провеждане на алтернативни тематични турове, образователни дейности за училища и образователни институции, както и работилници за деца и възрастни, организиране на културни събития и изпълнение на изследователски проекти.</p> <p>Иновативните тематични маршрути, предлагани от Dot2dot, са научно проектирани и внимателно изготвени за нуждите и интересите на всяка целева аудитория. Тематичните екскурзии са насочени към местни жители и туристи, фирми, деца и семейства, училища и образователни институции, хора с увреждания и социално слаби хора.</p>

	Смята се за първата културна компания, довела алтернативния туризъм в Гърция. Техните обиколки демонстрират и насърчават културни преживявания като предоставят възможност на хората да видят града си по различен начин.
Уебсайт	https://www.dot2dot.gr/

Име	Food Cloud
Държава	Ирландия
Година на стартиране на дейността	2013
Действаща	Да
Описание	<p>FoodCloud е иновативно социално предприятие, което се занимава с хранителните отпадъци и бедността в Ирландия. То свързва бизнесите с благотворителни организации и обществени групи в нужда с цел доставка на излишната храна. Чрез тяхната платформа фирмите могат да качват подробности за излишната им храна, а местните благотворителни организации могат след това да получат достъп и да съберат храната. FoodCloud успешно установи партньорства с големи търговци на дребно и доставчици на храни, като ефективно отклонява големи количества храна, които иначе биха били изхабени, като същевременно гарантира, че тя достига до тези, които имат най-голяма нужда от нея. Техният модел не само се занимава с проблема за хранителните отпадъци, но също така допринася за облекчаване на хранителната бедност и изграждане на по-силни общности.</p>
Уебсайт	https://food.cloud/

Име	The Rediscovery Centre (Център за преоткриване)
Държава	Ирландия
Година на стартиране на дейността	2006
Действаща	Да
Описание	<p>Центърът за преоткриване е водещо социално предприятие, което се фокусира върху насърчаването на устойчив живот и опазване на околната среда. Разположен в Дъблин, той управлява уникален център за екологично образование, предоставящ семинари, обучения и образователни програми по теми като повторно използване, предотвратяване изхвърлянето на отпадъци и принципите на кръговата икономика. Центърът разполага още с кафене, еко-магазин и сервиз за велосипеди. Центърът за преоткриване успешно съчетава екологични инициативи със социално въздействие чрез създаване на възможности за работа, насърчаване на ангажираността на общността и застъпничество за устойчиви практики.</p>
Уебсайт	http://www.rediscoverycentre.ie/

Име	Case Del Cuculo
Държава	Италия
Година на стартиране на дейността	2010
Действаща	Да
Описание	<p>Case del Cuculo е малък социален кооператив, който работи за подобряване на материалното и нематериално наследство на общностите. Тяхната мисия е да адаптират работни културни проекти, продукти и процеси, насочени към създаване на социални и културни иновации и градско възстановяване чрез различни методологии: визуални, сценични и обществени изкуства; изграждане на общност; качествени изследвания; графичен дизайн и визуализация на данни; консултиране и обучение. Те предлагат няколко услуги като: графичен запис, публично изкуство, изграждане на общност, графичен дизайн и фасилитиране. Кооперативът участва в национален проект по темата „алкохолизъм“ заедно с италианското Министерство на здравеопазването като играе ролята на фасилитатор по време на срещите за разработване на стратегията, която да се прилага на национално ниво.</p>
Уебсайт	https://www.casadelcuculo.org/

Име	Caviro
Държава	Италия
Година на стартиране на дейността	1966
Действаща	Да
Описание	<p>Caviro е социален кооператив на фермери, който стартира като винарна и предлага подкрепа на фермерите в прилагането на устойчиви практики за производство на висококачествено вино. Caviro дава възможност за обучение на фермери, решения и ресурси и организира разговори по темите за кръгова икономика, „органично и устойчиво земеделие и намаляване на въздействието на селскостопанското производство върху околната среда“. Освен това Групата се занимава с възстановяването на страничните продукти, получени от винопроизводството и хранително-вкусовата промишленост, които се трансформират в биометан и продукти за хранителния, фармацевтичния и селскостопанския сектори. На пазара Групата е лидер в производството на алкохол в Италия и в световен мащаб - в производството на естествена винена киселина. Мисията на Caviro Extra е да защитава околната среда и да трансформира страничните продукти от агропромишлената верига за доставки в продукти с висока добавена стойност.</p>
Уебсайт	https://www.caviro.com/en/

Име	Just a change (Просто промяна)
Държава	Португалия
Година на стартиране на дейността	2017
Действаща	Да
Описание	<p>Just a change е сдружение с нестопанска цел в Португалия, което възстановява домове за хора в нужда. Основната цел на Just a Change е да подобри условията на живот на семействата и хората, живеещи в бедност, особено тези, които не са в състояние сами да извършат основни ремонти и реновации на дома си. Чрез мобилизирането на доброволци и професионалисти организацията има за цел да създаде безопасна и здравословна среда за живот на нуждаещите се. Тяхната мисия е да предоставят социална помощ и да насърчават социалното включване чрез обновяване и саниране на домове. Организацията вярва, че всеки заслужава достойно място за живеене и чрез работата си се стреми да върне достойнството и надеждата на уязвимите хора и семейства.</p> <p>Визията на организацията е да изгради общество, в което жилището е основно право и никой не е изоставен. Те работят за общност, която активно подкрепя и участва в подобряването на условията на живот на нуждаещите се, насърчавайки чувството за солидарност и социална отговорност.</p> <p>Just a Change работи чрез уникален модел, който комбинира доброволческа работа и партньорства с местни общности и институции. Те организират проекти за обновяване като ангажират доброволци от различни среди, които допринасят със своето време, умения и ресурси, за да оказат трайно въздействие върху общността. Чрез своите инициативи Just a Change има за цел да даде възможност на хората да укрепят социалните си връзки и да създаде устойчиви решения за жилищните предизвикателства. Като работят в</p>

	сътрудничество и се фокусират върху най-уязвимите членове на обществото, те се стремят да насърчат развитието на една по-приобщаваща и състрадателна Португалия.
Уебсайт	https://justachange.pt/en/

Фактори за успех и предизвикателства

Фактори за успех

България

Няколко фактора могат да повлияят на успеха на едно социално предприятие:

- **Устойчиво финансиране и финансова независимост.** Има много примери, когато работещи предприятия имат определени финансови зависимости – от общинските бюджети (в случаите на предприятия, които са част от общинските структури) или от проектно финансиране, което е неустойчиво, тъй като по непредвидими причини финансирането може да бъде прекратено.
- **Отдаден екип,** който разбира и живее с каузата на социалното предприятие – това са хора, които да работят с непрестанно вдъхновение и мотивация.
- **Подкрепена от държавата заетост** (държавата плаща процент от заплатата). Това би могло да бъде от полза за социалните предприятия за наемане на повече хора от уязвимите групи.
- **Широко популяризиране** на услугите и продуктите на социалните предприятия чрез различни медийни канали. **Повишаването на обществената осведоменост** относно социалните предприятия и тяхното въздействие може значително да допринесе за техния успех.
- **Иновативните идеи, доброто управление, социалния капитал и социалния ефект** също са посочени като фактори за успех.

В заключение, успешното социално предприятие е работещо предприятие със социална кауза, положителен финансов резултат, което е самостоятелно при вземането на решения, не зависи изцяло от външно финансиране, има ясна перспектива за развитие и постига своите социални цели .

Кипър

В контекста на социалните предприятия успехът зависи от наличието на ясна мисия, устойчиво финансиране, интеграция в общността, измеримо въздействие и умело

лидерство. Тези ключови фактори се преплитат, за да създадат среда, в която целенасочените инициативи процъфтяват, давайки траен принос за обществото. Чрез съгласуване на целите, ангажиране на общността и демонстриране на осезаеми резултати, социалните предприятия проправят пътя за положителна промяна, като същевременно въплъщават принципите на ефективен бизнес и въздействащ социален прогрес. Няколко фактора могат да повлияят на успеха на едно социално предприятие:

- **Ясна цел и мисия:** Добре дефинираната и смислена мисия дава насока за усилията на предприятието, осигурявайки фокусиран подход към справянето със социални проблеми.
- **Модел на устойчиво финансиране:** Разнообразните и надеждни източници на финансиране позволяват на предприятието да работи ефективно, да инвестира в своя растеж и да поддържа въздействие в дългосрочен план.
- **Ангажираност на общността:** Силните връзки с общността създават благоприятна среда, помагат при адаптирането на решения към местните нужди и насърчават доверието в усилията на предприятието.
- **Измерване на социалното въздействие:** Количественото определяне и комуникиране на измерими социални резултати демонстрира ефективността на работата на предприятието, привличайки подкрепа и поддържайки доверието.
- **Ефективно лидерство и управление:** Компетентното ръководство гарантира ефективни дейности, стратегическо планиране и способност за справяне с предизвикателствата, като води предприятието към постигане на целите му.

Гърция

В случая с Гърция успехът на социалното предприятие (СП) се влияе от множество фактори. Един от тях е свързан със **заетостта**. Наличието на постоянен и квалифициран персонал е от решаващо значение за ежедневните операции на СП, тъй като подобна организация не може да разчита изключително и само на доброволци. Ролята на доброволците се идентифицира като поддържаща и краткосрочна. Следователно доброволците не могат да заменят редовния персонал на социално предприятие, което желае да постигне и/или да увеличи своето социално въздействие в дългосрочен план. Друг фактор е свързан със **стратегията** на СП. Обща характеристика на успешните социални предприятия е приемането на конкретен стратегически план за въздействие

върху обществото, постигане на техните финансови цели и постигане на **устойчивост** в дългосрочен план. Съгласуваната стратегия може да предложи няколко предимства за СП като правилно разпределение на ресурсите и по-целенасочени усилия за привличане на приходи. В тази връзка успешните социални предприятия продължават с ясен **анализ на нуждите**, тъй като е важно да се идентифицират действителните проблеми на общността и къде съществуват нужди. Правилното диагностициране на проблеми и нужди позволява на социалните предприемачи да предложат подходящо „лечение“, т.е. решения под формата на продукти и/или услуги. Един допълнителен елемент на успешните СП е тяхната **конкурентоспособност**. Продуктите и услугите, предлагани от социалните предприятия, трябва да бъдат конкурентни на пазара и също така да покриват нуждите и да привличат вниманието на тяхната клиентска база. Това е от решаващо значение за СП, които успяват да станат устойчиви. Освен това успехът им се влияе от тяхната **екстровеерност** и **приемане от местната общност**. Успешните социални предприятия се радват на приемането на местната общност и така имат повече допирни точки със своята целева група и заинтересовани страни. Това им дава възможност да се ангажират с повече хора в приятелска среда. По този начин могат да станат по-разпознаваеми на пазара и да се усъвършенстват чрез получена обратна връзка и по-добро познаване на нуждите на общността.

Ирландия

Успехът на едно социално предприятие се влияе от ключови фактори като **ясна социална мисия, устойчив бизнес модел, ефективно лидерство, партньорства за сътрудничество** и фокус върху **измеримото въздействие**. В Ирландия успешните социални предприятия включват:

- **FoodCloud:** FoodCloud свързва бизнесите за доставка на излишната им храна с благотворителни организации и обществени групи в нужда. Тяхната платформа получи национално признание и установи партньорства между основните търговци на дребно.
- **The Rediscovery Centre:** Центърът за преоткриване насърчава устойчивия живот и опазването на околната среда чрез своя образователен център, семинари и инициативи за кръгова икономика. Той успешно съчетава екологични

инициативи със социално въздействие, създавайки възможности за заетост и насърчавайки ангажираността на общността.

- Camara Education: Camara Education обновява използвани компютри и предоставя образователни ресурси на училища в неравностойно положение в Африка. Техният модел оказва значително влияние върху подобряването на образователните възможности и дигиталната грамотност.
- Социални предприемачи Ирландия: Социални предприемачи Ирландия подкрепя социалните предприемачи чрез финансиране, менторство и ресурси за развитие и мащабиране на техните начинания. Техните програми допринесоха за стимулиране на социални иновации и въздействие в различни сектори.
- Програма за приобщаващо лидерство (LINC): LINC е кооперативно социално предприятие с нестопанска цел с разнообразен екип от мултикултурни експерти, фокусирани върху тълкуването на смисъла за общност и справянето с нуждите на общността. LINC привежда своите проекти в съответствие със Стратегията за интеграция на Monaghan 2020, насочена към насърчаване на интеграцията, социалната справедливост и развитието на младежта.
- Межкултурната общност на Каван (4C): Асоциацията 4C насърчава мултикултурното развитие и интеграция чрез обучение, възможности за развитие и споделяне на информация. 4C има за цел да повлияе на местните политики, да насърчи взаимното уважение и да цени различните култури.

Тези примери демонстрират значението на решаването на социалните проблеми чрез иновативни бизнес модели, партньорства и ангажимент за измерване на въздействието.

Италия

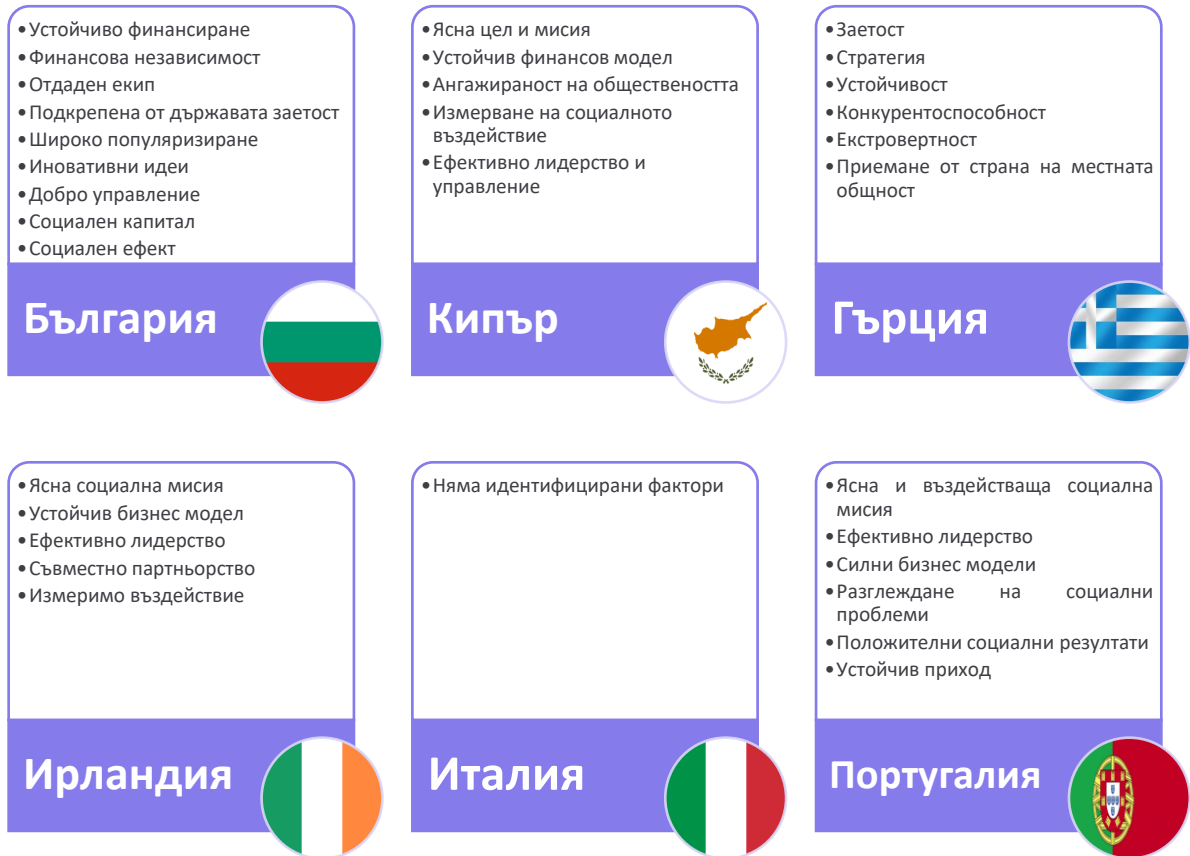
В случая на Италия участниците в изследването се поколебаха да обсъдят елементите, които влияят върху успеха на едно социално предприятие. Поради това не бяха идентифицирани фактори за успех по време на изследователската фаза на документа за прилагане на политики на проект Empower.

Португалия

В Португалия секторът на социалното предприемачество постигна известен успех, движен от няколко ключови фактора. Няколко социални предприятия в страната демонстрират **ясни и въздействащи социални мисии, ефективно лидерство и силни бизнес модели**. Тези предприятия са се справили с **належащи социални проблеми** и са постигнали **положителни социални резултати**, като същевременно генерират **устойчиви приходи**. Примери за успешни социални предприятия в Португалия включват Just a change, чиито добри практики са описани по-горе, както и:

Associação CAIS – Тази организация работи с хора, останали без дом, като им предоставя подслон, професионално обучение и подкрепа за реинтеграция в обществото. Чрез социални дейности като разпространение на улично списание и кафене, Associação CAIS създава възможности за работа и генерира доходи, за да поддържа програмите си.

Cogumelo – Cogumelo култивира гурме гъби, използвайки утайка от кафе като субстрат. Чрез пренасочване на отпадъците от кафе те създават устойчива земеделска система и осигуряват възможности за работа на хора с увреждания. Продуктите на Cogumelo са високо ценени на пазара, като насърчават устойчивата околната среда и социалното включване.

Фигура 1. Фактори, влияещи на успеха на социалното предприятие

Предизвикателства

България

Социалното предприемачество работи там, където правителството не може да работи (поради липса на финансиране), а бизнесът не иска (поради ниска рентабилност). В момента България се опитва да намери решение на различни проблеми, пред които е изправена като: застаряване на населението, промени в икономическите роли на половете и екологични проблеми. В стремежа си да се доближи до икономическите равнища на страните от ЕС, България трябва да инвестира повече в социалното развитие и да се опитва да решава собствените си специфични социални проблеми. Ниските публични разходи за здравеопазване, образование и социална защита не са благоприятни за социалното развитие.

Някои от основните предизвикателства пред българските социални предприятия са:

- **Липса на адекватна финансова подкрепа** за социалните предприятия. Това е проблем, който засяга практически всички предприятия от сектора в България и се отнася до първоначалното и револвиращо финансиране на дейността на социалните предприятия.
- **Липса на ресурси** за стартиране на социален бизнес - заедно с финансирането има няколко компонента за стартиране на бизнес, които обикновено липсват в повечето стартиращи социални предприятия: сгради, земя и оборудване.
- Социалните предприятия са **равнопоставени на всички останали предприятия** по отношение на счетоводството и законодателството, което регулира данъците и таксите за дейността на СП. Няма данъчни облекчения за социалните предприятия и няма стимули за предприятията да работят като социален бизнес, а не като корпоративен бизнес.
- **Липса на умения за маркетинг и управление на бизнеса** сред служителите в социалната област. Това е общ проблем на НПО сектора, който обикновено привлича кадри с различен профил от този, необходим за мениджърски или маркетингови позиции. Тъй като гражданският сектор е най-активен в създаването на социални предприятия, подобрението в тази област се превръща в необходимост.

Сериозно предизвикателство е и невъзможността да се изплащат заплати, различни от минималната.

Кипър

Социалните предприятия в Кипър разкриват предизвикателства, тясно свързани с целите, мисията и оперативната им динамика. Тези препятствия, обвързани с решаващите фактори за успех, подчертават динамичния пейзаж на социалното предприемачество.

Някои от основните предизвикателства в Кипър са:

- **Осигуряване на надеждно и текущо финансиране.**
- В Кипър **липсва ясна правна структура** за социалните предприятия, което създава оперативни трудности.

- **Ограниченото разбиране на обществеността** за социалните предприятия пречи на способността им да получат подкрепа.
- **Конкуриране с традиционните предприятия**, особено на чувствителни към цените пазари.
- Получаването на финансиране изисква **количествено определяне и демонстриране на социалните ползи**, които те генерират.
- **Балансиране на мащабируемостта** и разширяването на социалните предприятия от гл.т. на техните **социални цели**.

Гърция

Социалните предприятия в Гърция са изправени пред множество предизвикателства. Едно от решаващите предизвикателства е **конкуренцията**, с която трябва да се сблъскат на пазара. В някои случаи социалните предприятия трябва да се конкурират в един и същ сектор с традиционните компании. Въпреки това, заедно с тези усилия, те трябва да поддържат социалната си кауза и по този начин се оказват изправени пред редица ограничения. Конкуренцията и конкурентоспособността са пряко свързани с **устойчивостта** на компанията, тъй като СП срещат по-големи трудности да бъдат устойчиви, когато им липсват конкурентни продукти или услуги.

Друго предизвикателство, пред което са изправени гръцките СП е свързано с настоящата **правна рамка**. Според участниците във фокус групата, действащото законодателство поставя ограничения пред социалните предприятия по отношение на заетостта и използването на приходите, като същевременно им оставя малко място за развитие и разширяване на бизнеса. По този въпрос един от решаващите аспекти е липсата на **споделяне на мнения** между политици и практики. Социалните предприемачи смятат, че техните идеи и възгледи не се търсят от политиките. Следователно те се чувстват изключени от процеса на вземане на решения по въпроси, свързани със социалната икономика, което води до отслабена легитимация на действията на политиките.

Пригодността за заетост е друго предизвикателство за СП. Социалните предприятия трябва да гарантират, че поддържат постоянна работна сила, за да извършват ежедневните си дейности и да работят ефективно. Ограничените приходи на

определени социални предприятия обаче налагат ограничения върху броя на служителите, които те могат да наемат. В резултат на тази ситуация СП се оказват в търсене на краткосрочни решения, като например да разчитат на доброволството, което може да намали социалното им въздействие и да сведе до минимум потенциала им за повишаване на мащаба. Според участниците във фокус групата работата на доброволци е алтернатива на **ограничената държавна подкрепа** за покриване на основни функции.

Друго предизвикателство за СП е **липсата на обща визия** между социалните предприятия и някои бенефициенти. Липсата на споделена визия между социалните предприятия и определени бенефициенти поставя предизвикателства при привличането на лица, които желаят да подкрепят социалната кауза на предприятието. Следователно социалното предприятие е изправено пред допълнителни предизвикателства при достигането и мобилизирането както на бенефициентите, така и на широката общественост, което изисква допълнителни усилия за постигане на успех.

Аспектът на **стратегията** за развитие е допълнително предизвикателство за гръцките социални предприятия. Някои СП са склонни да не разчитат на съгласуван стратегически план, за да продължат дейността си. Поради липсата на единна стратегия СП пропускат възможности да повишат своята отвореност към обществото, да информират по-добре за тяхната марка и да станат по-конкурентоспособни на пазара. Ясният стратегически план също е от полза за правилното диагностициране на социалните проблеми, които се опитват да решат. Правилното разбиране на проблемите им позволява да излязат с подходящи решения.

Освен това, представянето на едно социално предприятие е силно повлияно от **местната реакция** към дейността му. Подкрепата на общността и ангажираността с продуктите, услугите и дейността на СП може да доведе до максимално социално въздействие. Когато е изправено пред негативни местни реакции, може да се окаже, че едно социално предприятие работи в недружелюбна среда, което може да доведе до допълнителни трудности в неговата дейност и цялостно представяне. Този елемент е пряко свързан със стратегията, тъй като социалните предприятия трябва да гарантират,

че техните продукти и услуги са резултат от цялостен анализ на специфичните проблеми в местния контекст.

Ирландия

Социалните предприятия в Ирландия са изправени пред различни предизвикателства, които могат да повлияят на техния растеж, устойчивост и способност да създават значимо социално въздействие. Ето основните предизвикателства, които срещат:

- **Начинът на мислене и културата**, както и възприятията около предприемачеството в Ирландия акцентират върху по-традиционните бизнес модели. Стартирането на социално предприятие може да се разглежда като по-рискован или по-малко познат път в сравнение с традиционните бизнес начинания. Културните норми и отношение към предприемачеството формират индивидуалните предпочитания и решения.
- Социалните предприятия в Ирландия често се борят да **постигнат финансова устойчивост**. Балансирането на социалните цели с генерирането на достатъчно приходи може да бъде значително предизвикателство. Те могат да се сблъскат с трудности при достъпа до капитал, осигуряването на финансиране и развитието на жизнеспособни потоци от доходи, за да подкрепят своите дейности и социални инициативи. Липсата на подкрепа от правителството на Ирландия допринася значително за този фактор.
- Навигирането в **регулаторния пейзаж** може да бъде предизвикателство за социалните предприятия в Ирландия. Информация как да се създаде и поддържа едно социално предприятие рядко се включва в образователните програми. Често хората имат малко познания за различните законови изисквания, данъчни разпоредби и задължения за отчитане, които са сложни и отнемат време. Липсата на специфични правни структури, предназначени за подкрепа на социалните предприятия, допълва това предизвикателство.
- Много социални предприятия са изправени пред препятствието на **ограничената осведоменост** и разбиране сред обществеността, потенциалните клиенти и инвеститорите. „Ограмотяването“ на пазара за тяхното социално конкурентно предимство и разграничаването им от традиционния бизнес може да бъде

постоянно предизвикателство. Това може да повлияе на способността им да генерират търсене за техните продукти или услуги.

- Започването на всеки бизнес включва рискове и **страхът от провал** може да бъде възпиращ фактор за потенциалните предприемачи. Страхът от невъзможност за постигане на социално въздействие, финансова устойчивост или натискът за балансиране на социалните и финансовите цели може да накарат хората да се поколебават да се впуснат в предприемаческото пътуване.

Справянето с тези предизвикателства изисква подкрепящи политики, достъп до финансиране и ресурси, целенасочени програми за изграждане на капацитет и подкрепяща среда, която признава и цени ролята на социалните предприятия за стимулиране на положителната социална промяна в Ирландия.

Италия

Предизвикателствата пред социалните предприятия в Италия са много и засягат различни аспекти на самите социални предприятия. Това са:

- Липсата на **обща методология за оценка** на икономическото, социалното и екологичното **въздействие** на дейностите, извършвани от социалните предприятия, управляващи услуги по договор с публични субекти. Този елемент е необходим на публичните субекти, за да разберат как да избират предприятия в обществени поръчки, следвайки принципа на рентабилността, очаквана на местно ниво. В допълнение, отсъствието на този механизъм за оценка генерира липса на признание за стойността на социалните предприятия при прилагането на национални и европейски (напр. Зелена сделка) стратегии за борба с изменението на климата и екологична устойчивост. Това гарантира, че на ниво управление няма политики, посветени на социалните предприятия, които следователно остават настрана.
- **Недостатъчно иновации в управлението на услугите**, за което е необходимо да се започне процес на обновяване на традиционните услуги, за да се отговори на новите социални нужди на местните общности. В сектора на личните услуги има разминаване между целите и стратегиите на публичната администрация спрямо реалните нужди на нуждаещите се семейства.

- **Слабо сътрудничество с предприятия с нестопанска цел:** необходимо е да се сътрудничи с предприятия с нестопанска цел, тъй като те са развили умения, чувствителност и знания, които могат да бъдат полезни за социалните предприятия и впоследствие да се прехвърлят към местните общности, без да влизат в конкуренция.
- **Увеличаването на бюрокрацията и силно намаленото финансиране при по-високи разходи.** Освен това съществува **правен вакуум** по отношение на проектите за социални иновации, разработени от социалните предприятия.
- **Създаване на обща парадигма** на европейско ниво, която да отговаря на всички предизвикателства пред социалните предприятия: твърде голямо несъответствие между европейските социални предприятия по отношение на общите ценности и цели. Липсата на споделени ценности и принципи сред членовете на самото социално предприятие води до провал. Освен това сътрудничеството между социалните предприятия на европейско ниво става бавно и е недостатъчно.
- **Слабо познаване и разбиране** на социалното предприятие по отношение на трети страни и конкуренти, което води до слаба осведоменост сред клиентите и инвеститорите относно концепцията за социално предприятие. Това определя липсата на възможности за получаване на адекватна подкрепа от тях.

Португалия

Въпреки известния брой успехи, секторът на социалното предприемачество в Португалия е изправен пред няколко предизвикателства, които възпрепятстват неговия растеж и въздействие. Тези предизвикателства включват **ограничен достъп до финансиране и финансови ресурси** – социалните предприятия често се борят да осигурят адекватно финансиране и инвестиции, за да започнат или разширят дейността си. Ограниченият достъп до капитал може да попречи на техния растеж и устойчивост. **Липса на осведоменост и разбиране** – много хора в Португалия все още не са запознати с концепцията за социалните предприятия и тяхното потенциално въздействие. Тази липса на осведоменост може да е предизвикателство за социалните предприятия да получат признание, да привлекат клиенти и да изградят партньорства. **Регулаторни и правни спънки** – социалните предприятия в Португалия може да се сблъскат с бюрократични пречки и регулаторни сложности, които възпрепятстват дейността им.

Навигирането в правната рамка за социално предприемачество може да бъде предизвикателство поради нейния развиващ се характер. **Баланс между социални и икономически цели** – социалните предприятия имат за цел да създават както социална, така и икономическа стойност. Намирането на правилния баланс между генерирането на приходи и изпълнението на тяхната социална мисия може да бъде постоянно предизвикателство. **Мащабиране и репликиране на успешни модели** – мащабирането на успешни модели на социални предприятия може да бъде предизвикателство поради ограничение на ресурсите и необходимостта от стратегии за устойчив растеж. Възпроизвеждането на успешни модели в различни региони или сектори може да изисква персонализирани подходи и сътрудничество. **Изграждане на мрежи и сътрудничество** – създаването на силни мрежи и сътрудничество в екосистемата на социалното предприятие е от решаващо значение за споделянето на знания, обединяването на ресурсите и колективното застъпничество. Разработването и поддържането на тези мрежи обаче може да бъде предизвикателство, особено за по-малки или географски разпръснати социални предприятия.

Фигура 2. Предизвикателства пред социалните предприятия

Препоръки към практиците

България

Въз основа на идентифицираните предизвикателства могат да бъдат формулирани поредица от препоръки за подобряване на средата за социално предприемачество в България.

Page | 29

Непрекъснато усъвършенстване на уменията на социалните предприемачи

Непрекъснато усъвършенстване на уменията и постоянно изследване на средата за развитие. Има необходимост от млади, образовани и висококвалифицирани социални предприемачи, които познават средата и местните власти. Българските социални предприемачи се нуждаят от допълнителен капацитет за разработване на проекти, които да доведат до допълнително финансиране, както и от умения за организационно развитие, стратегическо и бизнес планиране. Изисква се допълнително обучение в сферата на бизнес планирането, счетоводството, финансовия мениджмънт, маркетинга, изграждането на партньорства и коалиции, набирането на средства и др.

Социалните предприемачи трябва да се научат да мислят и действат като истински предприемачи

Повечето социално ангажирани хора в България имат хуманитарно образование и интереси, но когато става въпрос за бизнес, е полезно да имат конкретно мнение за посоката на утвърждаване на продукта на пазара и най-вече по отношение на силата и качеството на продукта. Социалните предприемачи трябва да възприемат своето начинание като бизнес с кауза и по този начин винаги да мислят за качеството на продуктите, които създават, а не да разчитат само на каузата, която да кара потребителите да купуват стоките отново и отново.

Кипър

Разглеждане на алтернативни пътища за финансиране като инвеститори с въздействие, социални фондове за рисков капитал, групово финансиране и специфични грантове за социални предприятия

Един такъв път включва ангажирането на инвеститори, които да подкрепят предприятия, генериращи положителни социални и екологични резултати. Чрез привеждане на мисията на социалното предприятие в съответствие с ценностите на инвеститорите с въздействие, практиците могат да привлекат финансиране, което не само помага за постигането на техните социални цели, но също така осигурява път към финансова възвръщаемост. Друга възможност за разглеждане са социалните фондове за рисков капитал, които са специализирани във финансирането на бизнеси, водени от силна социална мисия. Тези средства предлагат не само жизненоважна финансова подкрепа, но също така носят експертен опит, насоки и широки мрежи, които могат да стимулират растежа и въздействието на предприятието. Освен това, използването на онлайн платформи за групово финансиране може да даде възможност на практиците да се ангажират директно с разнообразни поддръжници, които се припознават с тяхната кауза. Създаването на завладяващи разкази и прозрачни кампании на тези платформи може да насърчи хората да внасят средства директно в тяхното предприятие, насърчавайки чувството за участие на общността. И накрая, активното търсене и кандидатстване за специфични безвъзмездни средства, предназначени за подпомагане на социални предприятия, може да осигури значителни възможности за финансиране. Правителствени агенции, филантропски организации и корпоративни фондации често предлагат безвъзмездни средства, които са в съответствие с мисията на социалните предприятия, осигурявайки основни финансови ресурси за разширяване на въздействието на СП. С диверсифициране на източниците на финансиране чрез тези алтернативни пътища, практиците могат да създадат устойчива финансова основа, преодолявайки предизвикателствата, свързани с разчитането само на един поток на финансиране, което би им позволило да стимулират значима промяна в своите общности.

Създаване на мрежи и платформи за социално предприемачество, насърчавайки подкрепяща общност. Създаване и насърчаване на мрежи или платформи, които позволяват на социалните предприемачи да се свързват, да си сътрудничат и да се учат един от друг.

За да подобрят ландшафта на социалното предприемачество в Кипър, практиците трябва активно да създават и насърчават мрежи или платформи, посветени на

свързването и подкрепата на социалните предприемачи. Тези мрежи служат като центрове за сътрудничество, споделяне на знания и взаимно обучение. Чрез създаването на пространства, където социалните предприемачи могат да се свързват, обменят идеи и да си сътрудничат за иновативни решения, практиците могат да създадат жизнена общност, която колективно се справя с предизвикателствата и се възползва от възможностите. Тези мрежи могат да осигурят менторство, партньорска подкрепа и платформа за взаимен обмен на идеи, като в крайна сметка допринасят за по-стабилна и въздействаща екосистема на социалното предприемачество в Кипър.

Гърция

Повишаване на сътрудничеството

Според мненията на участниците в изследователската фаза на проект EMPOWER, първата стъпка за практиците за подобряване на сектора на социалната икономика е да осъзнаят своето място на пазара, като признаят потенциалната власт, която имат в ръцете си, но и техните ограничени възможности. Един от начините за подобряване на ситуацията в сектора и същевременно за увеличаване на техните колективни дейности е чрез засилено сътрудничество. Според Arranz Peña и Fernández de Arroyabe (2002), сътрудничеството между предприятията предлага множество предимства, включващи както **финансови, така и стратегически ползи** (стр. 39). От финансова гледна точка сътрудничеството позволява на предприятията да подобрят своя капацитет и опит без изискване за придобиване или развитие на нови способности и ресурси. Стратегически, сътрудничеството дава възможност на бизнеса да спечели предимство пред своите конкуренти, като пести време и поддържа гъвкавост, което е от решаващо значение за адаптирането към динамичната среда, в която работят. Освен това, сътрудничеството се оказва много изгодно, когато предприятията притежават допълнителни или синергични ресурси, тъй като улеснява оптималното използване на различни активи чрез интегриране на ресурси. Сътрудничеството може да бъде между социални предприятия, компании от други сектори или дори неправителствени организации (НПО).

Могат да се постигнат различни видове сътрудничество, включително **работа в мрежа**, ангажиране в **съвместни инициативи**, независимо от техния обхват и мащаб, и

използване или **популяризиране на продукти и услуги** на другите. Възможно е да се организират и специализирани **обучения** на персонала за повишаване на знанията, уменията и компетенциите на служителите.

Екстровеерност

Социалните предприемачи трябва да възприемат подходи, насочени към повишена екстровеерност на техните компании. Компанията с екстровеерни подходи са склонни да прилагат **информираност за марката**, което от своя страна води до по-голяма местна подкрепа и приходи. Екстровеерността може да мобилизира широката общественост за по-добро разбиране на секторите и нуждите на бенефициентите, както и добавената стойност от едно социално предприятие. Такъв подход може да предложи на социалните предприятия възможности да достигнат до по-широка и различна аудитория, да популяризират своите дейности пред нови заинтересовани страни и да спечелят популярност на пазара. Може дори да предложи възможности за **самоусъвършенстване** чрез взаимодействие и получаване на обратна връзка от по-голям набор от клиенти и заинтересовани страни. Според участниците във фокус групата възможен начин едно социално предприятие да стане по-екстровеерно и „отворено“ към пазара е чрез инвестиране **в маркетинг и реклама**. Такива инструменти могат да се окажат полезни за социалните предприемачи в усилията им да повишат осведомеността за марката, да увеличат приходите си и да повишат социалното си въздействие.

Ирландия

Повишена осведоменост

Преподаватели, младежки работници, доброволци и др. могат да играят решаваща роля за повишаване на осведомеността относно социалното предприемачество и неговия потенциал за положително въздействие. Те могат да организират работни срещи, семинари и събития в мрежа, за да образуват амбициозни предприемачи относно моделите на социалните предприятия, успешните казуси и наличните мрежи за подкрепа. Сътрудничеството с образователни институции, обществени организации и правителствени агенции може да помогне за създаването на персонализирани

програми и курсове, които подчертават предимствата и възможностите на социалното предприемачество в Ирландия.

Оказване на подкрепа

За да насърчат хората да стартират социални предприятия, практиците трябва да предоставят цялостна подкрепа и ресурси по време на предприемаческото пътуване. Това може да включва менторски програми, инкубатори и акселератори, специално предназначени за социални предприятия. Достъпните опции за финансиране като безвъзмездни средства, заеми и инвестиционни възможности с въздействие също могат да мотивират хората да се стремят към социално предприемачество. Освен това, предоставянето на насоки относно спазването на правните и регулаторни изисквания, измерването на въздействието и бизнес планирането може да помогне на амбициозните социални предприемачи да се справят по-ефективно с предизвикателствата.

Италия

Комуникиране на социалните иновации

Един от основните аспекти, за които трябва да се обърне внимание по отношение на социалните предприятия, е как да се комуникират социалните иновации на различни нива на управление и към местните общности. За да се направи това, е необходимо да се покажат примери с активно участие на хората, които управляват даденото предприятие и да се признае важноста на внедряването на тези процеси в социалните предприятия. Това позволява дълбока промяна на модела (споделени ценности и принципи), като в същото време отнема време, но чрез включването си хората могат да разберат промените, възможностите и идеите. Наблюдаването и изучаването на други европейски модели на социално предприятие също може да помогне на общностите (особено на други заинтересовани страни като местни институции и традиционните предприятия с цел печалба) да разберат вътрешните процеси, които се задействат в едно социално предприятие.

Оценка на въздействието на социалните предприятия

За разработване и използване на инструменти и методологии, споделени на национално ниво и извън него, за оценка на икономическото, социалното и екологичното въздействие на дейностите на социалните предприятия, участващи в назначаването на работа и личните услуги, е важно да се използва проследяваща система, която съдържа специфични технически критерии.

Page | 34

Обучение и сертифициране

За да се осигури по-високо качество на услугите, предоставяни на общностите, от съществено значение е да се организират възможности за продължаващо обучение за персонала на социалните предприятия, което също би могло да им помогне да се справят с предизвикателствата, пред които са изправени на национално и международно ниво, чрез изглаждане на взаимодействието и сътрудничеството с други социални предприятия в мрежите на ЕС. Освен това, като се настоява за възприемането на специфични сертификати или етикети, свързани с пола и екологичната устойчивост, социалните предприятия биха могли да станат по-квалифицирани и привлекателни за потенциални инвеститори и служители.

Укрепване на застъпничеството

От съществено значение е практиците да провеждат изследвания за тяхното въздействие, да предоставят успешни истории и модели на политиките, така че те да могат да дадат своя принос и да разработят политики в полза на социалните предприятия. По този начин се създават екосистеми за подкрепа на социалните предприятия. Необходимо е да се насърчи намесата на администрациите в полза на социалните предприятия, като това може да бъде пример и за други администрации с подобно мислене.

Португалия

Насърчаване на сътрудничеството и споделянето на знания

Насърчаването на сътрудничеството и споделянето на знания е от решаващо значение за растежа и развитието на сектора на социалното предприемачество в Португалия.

Чрез създаване на мрежи, платформи и общности от практики, практиците могат да създадат среда, която насърчава обмена на опит, добри практики и научени уроци. Сътрудничеството и споделянето на знания играят жизненоважна роля за стимулиране на иновациите, засилване на въздействието и справяне със сложни социални предизвикателства.

Сътрудничеството позволява на социалните предприемачи да използват своя колективен опит, ресурси и мрежи, за да се справят по-ефективно със социалните проблеми. Като работят заедно, социалните предприемачи могат да споделят идеи, прозрения и опит, насърчавайки ученето и вдъхновявайки нови подходи към социалното предприемачество. Освен това, сътрудничеството е предпоставка за обединяването на ресурси, намаляване на дублирането на усилия и максимално използване на наличните ресурси.

С цел да насърчи сътрудничеството и споделянето на знания, практиците трябва да предприемат инициативи за създаване на мрежи и платформи, които обединяват социални предприемачи, заинтересовани страни и други участници. Тези мрежи могат да служат като места за редовни взаимодействия, където хората да споделят своя опит, предизвикателства и успехи. Онлайн платформи, конференции, семинари и общности на практиката могат да улеснят обмена на знания, сътрудничеството и възможностите за работа в мрежа. В допълнение, практикуващите трябва активно да търсят партньорства и сътрудничество с държавни органи, корпорации, академични институции и организации на гражданското общество. Тези сътрудничества могат да осигурят достъп до разнообразен опит, ресурси и мрежи, като усилият въздействието на социалните предприемачи и стимулират колективните действия.

[Защита за подкрепящи политики и разпоредби](#)

Застъпничеството за подкрепящи политики и разпоредби е изключително важно за напредъка на социалното предприемачество в Португалия. Като се ангажират активно в усилията за застъпничество, практиците могат да се стремят към създаването на благоприятна среда, която признава и стимулира социалното предприемачество. Това включва застъпничество за създаването на правна рамка, която осигурява яснота, подкрепа и защита за социалните предприятия.

Ключов аспект на застъпничеството за подкрепящи политики е настояването за правни рамки, които конкретно се отнасят до уникалните нужди и предизвикателства на социалните предприятия. Тези рамки следва да определят и признават правния статут на социалните предприятия, като гарантират, че те са различни от традиционните бизнеси с цел печалба и организации с нестопанска цел. Яснотата в правните дефиниции и изисквания може да помогне на социалните предприемачи да се ориентират в регулаторните процеси и да получат достъп до съответните механизми за подкрепа. В допълнение към правните рамки, застъпничеството за данъчни стимули и политики за обществени поръчки, които дават приоритет на създаването на социална стойност, е от решаващо значение. Данъчните стимули могат да насърчат инвестициите в социални предприятия чрез предоставяне на финансови облаги или облекчения. Тези стимули могат да привлекат частни инвеститори и да насърчат устойчиви модели на финансиране за социалните предприемачи. Освен това политиките за обществени поръчки, които дават приоритет на създаването на социална стойност, могат да създадат възможности за социалните предприятия да участват в процесите на обществени поръчки, като гарантират, че социалното въздействие и въздействието върху околната среда се разглеждат заедно с икономическите фактори.

За да се застъпват ефективно за поддържащи политики и разпоредби, практиците трябва да се включат в диалог с политиките, правителствените агенции и съответните заинтересовани страни. Изграждането на взаимоотношения и партньорства с лица, вземащи решения и влиятелни лица, може да засили гласа на сектора на социалното предприемачество и да увеличи шансовете за реформа на политиките. Сътрудничеството с индустриални асоциации, организации на гражданското общество и академични институции също може да засили усилията за застъпничество чрез демонстриране на колективното въздействие и разнообразните перспективи на сектора. В крайна сметка застъпничеството за подкрепящи политики и разпоредби изисква дългосрочен ангажимент и стратегически подход. Това означава активно участие в политически дискусии, предоставяне на базирани на доказателства изследвания и казуси и демонстриране на положителното въздействие на социалното предприемачество. Като се застъпват за политики, които признават и стимулират социалното предприемачество, практиците могат да създадат благоприятна среда,

която насърчава растежа, устойчивостта и въздействието на социалните предприятия в Португалия.

Насърчаване на сътрудничеството със заинтересованите страни

Page | 37

Чрез търсене на партньорства и сътрудничество с държавни органи, корпорации, академични институции и организации на гражданското общество, социалните предприемачи могат да използват колективната сила на тези заинтересовани страни, за да стимулират положителна социална и екологична промяна. Сътрудничеството със заинтересованите страни обединява различни гледни точки, опит и ресурси, които могат значително да подобрят ефективността и въздействието на инициативите за социално предприемачество. Правителствените организации могат да осигурят ценна подкрепа чрез застъпничество на политики, възможности за финансиране и регулаторни рамки, които насърчават благоприятна среда за социалните предприятия. Партньорството с корпорации може да предложи достъп до финансиране, програми за наставничество и бизнес опит, които могат да помогнат за мащабиране и поддържане на социални начинания.

Взаимодействието с академични институции допринася с изследователски способности, иновации и обмен на знания. Чрез сътрудничество с университети и изследователски центрове, практиците могат да се възползват от академичните ресурси, да извършват точни оценки на въздействието и да развиват практики, основани на доказателства. Това сътрудничество подкрепя развитието на таланти, насърчавайки култура на социално предприемачество сред студенти и изследователи. Включването на организации на гражданското общество позволява на социалните предприемачи да се свържат с масови движения, обществени мрежи и с тези, които са пряко засегнати от социални проблеми. Като работят в тясно сътрудничество с местните общности, практиците могат да получат ценна информация, да създадат съвместно решения и да гарантират, че техните инициативи са наистина въздействащи и устойчиви.

За да насърчат ефективното сътрудничество, практиците трябва проактивно да се свързват със заинтересованите страни, да изграждат доверието и да създават платформи за диалог и съвместно вземане на решения. Изграждането на силни връзки, основани на взаимно уважение и общи цели ще гарантира, че сътрудничеството е

базирано на основата на споделени ценности и ангажимент за създаване на положителна промяна.

Фигура 3. Препоръки за практиците

Препоръки за политиците

България

Оптимизиране на законодателството и създаване на гъвкава правна среда

Това е необходимо условие за развитието на сектора. Има необходимост от по-широка финансова подкрепа за социалните предприятия. Трябва да се въведат данъчни

облекчения и преференции за насърчаване на дейността на социалното предприемачество в България.

Българският Закон за предприятията на социалната и солидарната икономика влезе в сила през 2019 г. В закона има Регистър на социалните предприятия, който гласи, че само регистрирани организации ще имат достъп до специални и подкрепящи мерки, предоставени от правителството. В момента има само няколко организации в списъка, тъй като мерките, които са в тяхна полза са твърде малко и с изключително слаба подкрепа. С други думи, регистрацията носи задължения, които далеч надхвърлят всякакви ползи за социалното предприятие. Немалко социални предприятия работят без да са официално регистрирани като такива.

Признаване на социалното предприемачество като ефективен инструмент за социална интеграция

Подкрепата за социалното предприемачество трябва да бъде включена в програмите и политиките за развитие. Наличието на дългосрочна безработица в България за определени социални групи, ограниченията на традиционните политики на пазара на труда и необходимостта от по-активна и иновативна интеграционна политика повдигат въпроси за мястото на социалните предприятия и важната роля, която те могат да играят за преодоляване на безработицата и насърчаване на заетостта. Социалните предприятия могат да помогнат при трудовата интеграция на нискоквалифицирани безработни, които са изложени на риск от дългосрочно изключване от пазара на труда. Ето защо те трябва да се насочат към социалните предприятия и да се предприемат подкрепящи мерки от институции на европейско и национално ниво.

Кипър

Въвеждане на специализирани финансови ресурси, предназначени за социалните предприятия

Те могат да включват различни форми на подкрепа като безвъзмездни средства, заеми, възможности за въздействие върху инвестициите и първоначално финансиране за стартиращи фирми. Политиците са призовани да разработят специализирани финансови ресурси, предназначени да насърчават социални компании, за да съживят сцената на социалното предприемачество в Кипър. Тези ресурси трябва да включват разнообразни възможности, включително безвъзмездни средства, заеми, възможности за въздействие върху инвестициите и начален капитал за нов бизнес. Политиците могат

да предложат решаваща капиталова „инжекция“, да насърчат иновациите и да стимулират положителната социална промяна чрез проектиране на финансови механизми за специфичните изисквания на социалния бизнес.

Това в крайна сметка ще помогне за създаването на здрава екосистема от компании в обществото, ръководени от социална мисия.

Разработване на ясна правна рамка, която точно идентифицира социалните предприятия и им предоставя стабилна оперативна структура, като същевременно предлага и данъчни предимства

Съветът към политиците е да осигурят ясна правна рамка, която конкретно да разграничава социалните предприятия, за да насърчи такава среда в Кипър, която благоприятства социалното предприемачество. Социалните инициативи трябва да получат официален оперативен модел от тази рамка, който да отговаря на техните конкретни изисквания и цели. Политиците могат също така да помислят за включване на данъчни облекчения, които са специално създадени за социалните компании, за да насърчат тяхното разширяване и въздействие. Те биха могли да подкрепят позитивна среда, която позволява на социалните предприятия да процъфтяват, да правят иновации и да осъществяват икономически и социален прогрес, чрез предоставянето на ясна правна рамка и целенасочени фискални предимства.

Гърция

Държавна подкрепа

Ролята на държавата се признава като съществена за правилното функциониране на сектора на социалната икономика в Гърция. Участниците в изследването на EMPOWER се съгласиха, че държавната подкрепа е необходима за благосъстоянието на социалните предприятия. Те също така споделиха, че в момента държавната подкрепа е ограничена, което води социалните предприятия до краткосрочни решения, например на разчитане на работата на доброволци. Държавната подкрепа може да бъде под няколко форми. Един от начините е чрез осигуряване на **допълнително финансиране**. Подобен подход може да помогне на социалните предприятия да покрият някои основни нужди, поне в първите си стъпки, докато достигнат определено ниво на устойчивост. Втори вид

държавна подкрепа, идентифицирана в изследването на EMPOWER, е чрез потенциална **мотивация** за социалните предприятия, например данъчни облекчения. Подобен вид стимули са потенциални възможности за съществуващите социални компании да се доближат с една стъпка по-близо до постигането както на устойчивост, така и на финансов просперитет, като същевременно поддържат своята социална мисия. Секторът на социалната икономика може да стане свидетел на мобилизирането на нови социални предприемачи, подкрепени да навлязат на пазара. Това може да доведе до засилено социално въздействие в целия сектор. Третият вид държавна помощ е под формата на **материална подкрепа**. Тази форма на подкрепа може да възникне чрез пряко сътрудничество и трансакции между държавни агенции и социални предприятия. Например публичните агенции могат да се обърнат към продукти и/или услуги, предоставяни от социални предприятия. Това може да се окаже полезно както за социалните предприятия, така и за самите агенции. Социалните предприятия могат да увеличат своите приходи и социално въздействие, докато публичните агенции могат да повишат своя социален профил като подкрепят компании с определена социална мисия. Четвъртият вид държавна подкрепа, идентифициран в дискусиата във фокус групата, е под формата на **обучение**. Държавните агенции и организации по заетостта биха могли да предоставят образователни програми и обучение, фокусирани върху социалната икономика. Този подход има потенциала да доведе до по-квалифицирана, информирана и компетентна работна сила за социалните предприятия.

Законодателство и легитимиране

Темата за текущата гръцка правна рамка се появи няколко пъти по време на дискусиите във фокус групата. Участниците, които повдигнаха този въпрос, бяха предимно скептични относно **ограниченията**, наложени на гръцките социални предприятия **от страна на законодателството**. По време на дискусиата се твърдеше, че настоящият закон 4430/2016 е „политическа декларация“, която налага ограничения на социалните предприятия по отношение на пригодността за заетост и използването на техните приходи. Според участниците сегашната правна рамка ограничава социалните предприятия да създават нови работни места въз основа на приходите си, вместо на нетния си доход. Тази ситуация ограничава развитието и разширяването на социалните предприятия, оказвайки влияние върху техните дейности, разпределението на

ресурсите и в крайна сметка тяхната устойчивост. Една съществена тема, която се появи по време на дискусиата във фокус групата, беше свързана с **легитимирането на политиците** да вземат решения по въпросите на социалната икономика. Участието на активни агенти на социалната икономика в законодателните дискусии се счита за изключително ограничено поради доминиращия модел на вземане на решения отгоре надолу в сектора. Тази ситуация кара практиците да се чувстват пренебрегнати, тъй като техните възгледи и идеи не се търсят по въпроси, които ги силно засягат. Освен това се подкопава легитимирането на политиците поради липсата на споделяне на мнения между тях и практикуващите. От съществено значение е да се **ангажират повече агенти от страна на социалната икономика** (организации и практики) в процеса на вземане на решения. Този подход има потенциала да гарантира възможно най-доброто качество на бъдещите решения, като същевременно дава възможност за легитимиране на политиците.

Ирландия

Поддържащи политически среди

Политици, като министри (Teachtaí Dála), правителствени отдели, местни власти, регулаторни органи и междуведомствени комитети, могат да работят за създаване на подкрепяща политическа среда, която насърчава и дава възможност за растеж на социалните предприятия в Ирландия. Това може да включва въвеждане на специфични правни структури или рамки, съобразени със социалните предприятия, опростяване на регулаторните процеси и предоставяне на яснота относно правните задължения. Политиците трябва също така да обмислят предлагането на различни финансови стимули като данъчни облекчения или безвъзмездни средства, за да подкрепят създаването и растежа на ирландските социални предприятия. Освен това въвеждането на политики за обществени поръчки, които дават приоритет на социалната стойност и вземат предвид социалните предприятия в процесите на обществени поръчки, може да създаде пазарни възможности и да увеличи тяхната видимост.

Насърчаване на сътрудничество и партньорство

Политиците могат да насърчават сътрудничеството между социалните предприятия, правителствените отдели, бизнеса и нестопанския сектор, за да увеличат социалното

въздействие. Това може да се постигне чрез създаване на платформи за сътрудничество, като мрежи за социални иновации (като SIFI, SEI и т.н.) или работни групи, където заинтересованите страни могат да се съберат, за да споделят знания, ресурси и добри практики. Политиците могат да улеснят партньорствата като стимулират междусекторното сътрудничество и подкрепят инициативи, които насърчават обмена на знания и изграждането на капацитет. Освен това политиците могат да създават програми за финансиране, специално посветени на насърчаването на съвместни проекти между социални предприятия и други заинтересовани страни (напр. Фонд за развитие на социалните предприятия, Фонд за социални иновации и др.), подкрепяйки иновативни решения за социалните предизвикателства.

Италия

Ефект на преливане

Ако местните лица, вземащи решения, решат да предприемат смели избори, които благоприятстват социалните предприятия и иновационните процеси, които те създават, биха могли да повлияят положително в същата посока и на други местни власти от региона.

Услуги по съвместен дизайн със социалните предприятия

Политиците трябва да приемат мерките и инструментите, които вече присъстват в националното и местното законодателство, за да изготвят специфични разпоредби относно определените стъпки, свързани с програмите за намиране на работа и възможността социалните предприятия съвместно да организират и предлагат тази услуга. Това означава, че администрациите задължително ще трябва да си сътрудничат с други страни (социални предприятия) при управлението на обществените поръчки. В допълнение, това силно сътрудничество на етапа на стратегическо планиране може да допринесе за намаляване на регулаторния вакуум, свързан с иновационните процеси, насърчавани от социалните предприятия.

Намаляване на бюрокрацията

Местните правителства трябва да стимулират инвестициите чрез намаляване на бюрокрацията, като същевременно насърчават създаването на нови социални

предприятия чрез проучвания, събиращи данни за въздействието, повишаване на знанията и осведомеността за дейностите и постиженията на социалните предприятия. Това ще помогне на администрациите да разберат въздействието, което социалните предприятия оказват на местно ниво.

Общ стандарт за оценка на въздействието

Разработване на стандарт за оценка и измерване на въздействието на социалните предприятия, но този въпрос трябва да се разглежда на национално, а не на местно ниво, тъй като общините не могат да правят законодателни промени в области от национална компетентност.

Португалия

Създаване на благоприятна правна и регулаторна среда

За насърчаване и подобряване на сектора на социалното предприемачество в Португалия, политиките трябва да дадат приоритет на създаването на благоприятна правна и регулаторна среда. Това включва разработване на ясна правна рамка, съобразена със социалните предприятия, установяване на подкрепящо законодателство и предоставяне на финансови стимули.

Първата стъпка е да се установи правна рамка, която предоставя яснота относно правния статут, структурата на управление и механизмите за отчетност на социалните предприятия. Тази рамка трябва да признава уникалните характеристики и принос на социалното предприемачество, като улеснява достъпа до финансиране, ресурси и подкрепа. Притежавайки ясна юридическа идентичност, социалните предприятия могат да се ориентират по-ефективно в бизнес пейзажа и да привлекат необходимите инвестиции за по-голямо въздействие.

Освен това политиките трябва да прилагат разпоредби, които намаляват административната тежест и рационализират процесите, насочени към социалните предприятия. Опростените административни процедури и намалените бюрократични бариери ще насърчат повече хора и организации да се занимават със социално предприемачество. Чрез създаването на благоприятна екосистема политиките могат да

насърчат растежа на социалните предприятия, да подкрепят иновациите и да се справят по-ефективно с обществените предизвикателства.

Политиците трябва да проучат и финансовите стимули за подкрепа на социалното предприемачество. Това може да включва данъчни стимули, грантове, субсидии и преференциални политики за обществени поръчки, които дават приоритет на създаването на социална стойност. Като предоставят финансови ползи и подкрепа, политиците могат да привлекат повече предприемачи в социалния сектор, да стимулират иновациите и положително социално въздействие. Тези стимули могат също така да насърчат сътрудничеството между социалните предприятия и други заинтересовани страни като държавни органи, корпорации и академични институции, създавайки екосистема за сътрудничество, в която различни участници работят заедно за постигане на общи цели.

Насърчаване на сътрудничеството и диалога

За да развият сектора на социалното предприемачество в Португалия, политиците трябва активно да насърчават сътрудничеството и диалога между всички заинтересовани страни. Това включва поддържане на среда, която подкрепя обмена на идеи, опит и ресурси, като същевременно се култивира колективно чувство за собственост и споделена отговорност.

Създателите на политики могат да улеснят сътрудничеството чрез насърчаване формирането на мрежи, консорциуми и партньорства, които обединяват социални предприемачи, правителствени субекти, частни корпорации, академични институции и организации на гражданското общество. Тези взаимосвързани мрежи служат като канали за споделяне на знания, опит и възможности, подхранвайки култура на сътрудничество, която надхвърля традиционните граници.

Политиците трябва да насърчават диалога и ангажираността между социалните предприемачи и самите тях. Това може да се постигне чрез интерактивни форуми, приобщаващи семинари и консултации. Чрез активното включване на социалните предприемачи в процеса на създаване на политики, политиците могат да получат реална представа за предизвикателствата в сектора, да идентифицират области за

подобрение и съвместно да създават решения въз основа на колективната мъдрост на пряко ангажираните.

Насърчавайки сътрудничеството и диалога, политиките могат да създадат екосистема, която подхранва иновациите, стимулира социалното въздействие и дава възможност на социалните предприемачи да процъфтяват. Този подход не само води до разработването на ефективни политики и разпоредби, но също така създава солидна основа за стабилен растеж и устойчивост в сектора на социалното предприемачество. Page | 46

Фигура 4. Препоръки за създателите на политики

Заклучение

Проучването в рамките на EMPOWER повдига някои важни въпроси относно ситуацията в сектора на социалните предприятия в България, Кипър, Гърция, Ирландия, Италия и Португалия. Участниците във всички страни партньори изтъкнаха сходни проблеми, с които социалните предприятия се сблъскват. По отношение на факторите за успех, най-често срещаните теми включват устойчивост и разпределение на финансовите ресурси, което означава, че успешните социални предприемачи трябва да намерят начини да осигурят икономическото си оцеляване, за да изпълнят социалната си мисия. Друга важна тема е свързана с управлението, като основните подтеми са стратегия, лидерство и човешки ресурси. Човешкият фактор е от голяма важност за социалните предприятия поради необходимостта от квалифициран и целенасочен социален капитал. В същото време социални предприятия, които искат да постигнат успех, изискват подходящ бизнес модел и ясна връзка между иновативна социална цел и средствата за нейното постигане. Други важни фактори за успех са свързани със степента на отвореност на предприятията и ангажираността на общността. Успехът на социалното предприятие е силно свързан с общността, с контекста, в който работят и желанието им да си сътрудничат и да се ангажират с други външни участници. Освен това, успешно социално предприятие е това, което е в състояние да измери социалното си въздействие и да отчете социалната стойност, която носи на своята общност и целеви групи.

Page | 47

Предизвикателствата, пред които са изправени социалните предприятия в страните партньори, произтичат от сходни теми в сравнение с факторите на успеха, което означава, че успешните социални предприятия са тези, които преодоляват предизвикателствата. Общите теми включват финансови въпроси като достъп до финансиране и осигуряване на финансова устойчивост, но също и управление по отношение на управленските умения на хората в сектора и възприемането на иновативни бизнес модели. Друга важна тема, повдигната сред участниците в проучването, е съсредоточена върху правната рамка в изследваните страни. По-конкретно, въпреки разликите в регулациите в страните от EMPOWER, много участници повдигнаха въпроса за липсата или ограниченията на регулаторните рамки, които поставят предизвикателства пред правилното функциониране на социалните предприятия. Друго изтъкнато предизвикателство е общественият отговор на характера

и дейностите на социалните предприятия. Изглежда, че широката общественост няма съществено разбиране и познания за ролята на социалните предприятия в националната икономика. Това води до липса на осведоменост за техните дейности и социална мисия, което от своя страна ограничава достъпа им до финансиране, потенциално сътрудничество, възможности за промоция или просто до успеха в постигането и/или мащабирането на тяхното социално въздействие. Обществената реакция е взаимосвързана с отвореността на социалните предприятия и опитите им да изградят и намерят мрежи за подкрепа и да постигнат обща визия за укрепване на позицията си на пазара. Освен това конкуренцията и конкурентоспособността са от голямо значение за социалните предприятия. Практиците признават своята борба да се конкурират с традиционните компании и да постигнат подходящия баланс между финансовата устойчивост и поддържането на тяхната социална мисия. Докладът за политиките на EMPOWER включва препоръки както за практиците, така и за политиките и дава примери за това какво могат да направят тези два типа участници, за да подобрят ситуацията в сектора на социалното предприемачество. Тези препоръки обхващат различни инициативи, които се надяваме да доведат до по-светло бъдеще за социалните предприемачи.

Референции

Angelova M. & Pastarmadzhieva D. (2021). *Opportunities for Social Entrepreneurship in Transition Economies: The Case of Bulgaria*

Arranz Peña, N., & Fernández de Arroyabe, J. C. (2002). *Business cooperation: From theory to practice*. Palgrave Macmillan. Page | 49

Barbosa, N., & Santinha, G. (2018). Funding social entrepreneurship in Portugal: Opportunities and challenges. In *Entrepreneurship and Development in the 21st Century* (pp. 65-84). Springer.

Bilgili, Ö., & Sezer, D. (2016). A Comparative Analysis of Social Entrepreneurship Perceptions among University Students in Ireland and Turkey. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(11), 494-511. Retrieved from <http://ijasos.ocerintjournals.org/tr/download/article-file/1256745>

CASES. (2021) Plano de Ação para a Economia Social Retrieved from www.cases.pt/wp-content/uploads/2021/12/Plano-de-Acao-para-a-Economia-Social-v.-PT.pdf

DCU Social Entrepreneurship, Best Practices Ireland

Department of Business, Enterprise and Innovation. (2016). Social Enterprise in Ireland: Sectoral Opportunities and Policy Issues. Retrieved from <https://enterprise.gov.ie/en/publications/publication-files/forf%C3%A1s/social-enterprise-in-ireland-sectoral-opportunities-and-policy-issues.pdf>

Department of Rural and Community Development. (2019). Community Finance Ireland. Retrieved from <https://assets.gov.ie/19332/2fae274a44904593abba864427718a46.pdf>

Doyle, E., & O'Doherty, D. (2013). Social Entrepreneurship in Ireland: Opportunities and Challenges. In G. Cunningham, R. Ramlogan, & J. Wilson (Eds.), *New Perspectives in Social Enterprise* (pp. 149-164). Routledge. Retrieved from https://books.google.ie/books?hl=en&lr=&id=3c2AAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA149&dq=social+enterprise+examples+ireland&ots=iD10sHpgoH&sig=U2wi8V7XLWwnOT40En1PynHeLAA&redir_esc=y#v=onepage&q=social%20enterprise%20examples%20ireland&f=false

EUCLID Network -The knowledge Centre (May 25, 2021) Portuguese social enterprise monitor report. Retrieved from knowledgecentre.euclidnetwork.eu/2021/05/25/portuguese-social-enterprise-monitor-report/

European Commission (2019). *Social enterprises and their ecosystem in Europe. Updated country report: Cyprus*. Author George Isaias. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available at <https://europa.eu/!Qg64ny>

Page | 50

Foggin, Sophie (December 11, 2019) A social entrepreneur's guide to Lisbon. 150 sec blog Retrieved from 150sec.com/a-social-entrepreneurs-guide-to-lisbon/13196/

Government of Ireland. (2019). Social Enterprise. Retrieved from <https://www.gov.ie/en/publication/624c74-social-enterprise/>

Kearins, K., & Russell, P. (2009). Social Entrepreneurship: A New Lens for Examining Social Change. *Innovation: Management, Policy & Practice*, 11(3), 331-343. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=972af799ef98feb3a4543511996adb1fb7d593bf>

Kitching, A., & O'Sullivan, M. (2015). *Social Enterprise in Ireland: Theory, Structure and Impact*. TU Dublin. Retrieved from <https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1117&context=tfschhmtart>

Learning and Innovation Centre (LINC). (n.d.). Home. Retrieved from <https://lincprogramme.ie/>

Nyssens, M. (2013). *Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences*. ResearchGate. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/M-Nyssens/publication/238106607_Conceptions_of_Social_Enterprise_and_Social_Entrepreneurship_in_Europe_and_the_United_States_Convergences_and_Divergences/links/0046352d67c1952264000000/Conceptions-of-Social-Enterprise-and-Social-Entrepreneurship-in-Europe-and-the-United-States-Convergences-and-Divergences.pdf

OECD Report. Retrieved from <https://www.oecd.org/employment/leed/oecd-reviews-on-local-job-creation-employment-and-skills-strategies-in-portugal-dc6a6097-en.htm>

Paul Partnership. (2019). Creating an Enabling Supportive Environment for the Social Enterprise Sector in Ireland. Retrieved from <https://www.paulpartnership.ie/wp-content/uploads/2019/08/Creating-an-Enabling-Supportive-Environment-for-the-Social-Enterprise-Sector-in-Ireland.pdf>

PhD Ilcheva M. (Study, 2020). *Effective models for social inclusion through interaction of social economy and social work*

SCML. Empreendedorismo Social. Retrieved from www.scml.pt/empreendedorismo-social/inovacao-e-empreendedorismo/

